

Stanisław Firszt

Szkoła Snycerstwa w Cieplicach 1902-1945

ARS HOMO ADDITUS NATURAE
(Sztuka to człowiek dodany do natury)

DOFINANSOWANE PRZEZ
MIASTO JELENIA GÓRA

Stanisław Firszt

Szkoła Snycerstwa w Cieplicach

1902-1945

Jelenia Góra – Cieplice 2012

Opracowanie i redakcja:
Stanisław Firszt

Współpraca:
Władysław Kuc, Ivo Laborewicz, Marek Wojtczuk

Korekta:
Romuald Witczak

Wybór ilustracji:
Marek Wojtczuk

Projekt okładki:
Monika Ślupek

*Wydawnictwo towarzyszące wystawie
„Szkoła Szydełstwa w Cieplicach 1902-1945” ze zbiorów Marka Wojtczuka
prezentowanej w Muzeum Przyrodniczym w Jeleniej Górze
w czerwcu-sierpniu 2012, z okazji 110 rocznicy otwarcia Szkoły.*

DTP:
AD REM Jelenia Góra

Wydawca:

© Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze, 2012
58-560 Jelenia Góra, ul. Wolności 268

ISBN 978-83-62708-63-5

Nakład:
100 egz.

Na okładce:

1. Figurka „Pięknej Madonny z Cieplic”, rzeźba w drewnie, wys. 38 cm, Cirillo dell'Antonio, 1 ćw. XX w.; Pieczęć szkoły z herbem von Bruce
2. Budynek Szkoły Szydełstwa w Cieplicach wg fotografii z pocz. XX w.

Każdy region Europy ma swoją tradycję kulturową opartą, w dużej mierze, na sztuce ludowej, która kształtowała się przez setki lat na danym obszarze. Ta europejska wielokulturowość, widoczna także na obszarze dzisiejszej Polski, jest największym skarbem naszego kraju. Obecnie, niestety, na wielu terenach, niegdyś bardzo wyrazistych w swoim regionalnym charakterze, zanikły prawie całkowicie elementy, które jeszcze nie tak dawno były ich wyróżnikiem, swego rodzaju „kartą tożsamości”, tj.: język (gwara), strój, budownictwo, a przede wszystkim szeroko rozumiana sztuka, w tym charakterystyczne zdobnictwo. Są jednak obszary, które do dzisiaj starają się, choć w ograniczonym zakresie, podtrzymywać swoją lokalną odrębność. Najbardziej znane i najlepiej rozwijające się dzisiaj to: Kaszuby, Ziemia Łowicka, Podlasie i przede wszystkim Podhale (budownictwo karpackie, sztuka tatrzańska).

Podhale ze swoją kulturą góralską (tatrzańską) jest najbardziej rozpoznawalne i ekspansywne (co widzimy także na naszym terenie). W promocji Polski na świecie wiedzie prym. Ten stosunkowo niewielki obszar naszego kraju stał się symbolem polskości i Polski, tak jakby każdy Polak był góralem.

A był czas, kiedy i ten region ulegał szybkiemu przyjmowaniu „wyższej kultury”, a właściwie zunifikowanej kultury europejskiej. Ludowość (kultura wiejska) stała się niemodna, wręcz wstydliva, wyśmiewana i wyszydzana przez swoją inność, prostotę i odrębność od „doskonałych wzorców”.

Twórcy ludowi stopniowo usuwali się w cień, odchodząc w sposób naturalny i nie pozostawiając nikogo, kto mógłby ich zastąpić. W ten sposób lokalna wytwórczość i kultura „górska” skazane zostały na powolne wymieranie i zapomnienie. I tak by się stało, gdyby nie rozwój turystyki, który miał miejsce od końca XVIII, a szczególnie w XIX wieku i nowa moda na to co „chłopskie”.

Turyści, wędrujący po górach, chcieli zabrać ze sobą do domu coś, co przypominałoby im tereny, które odwiedzali, charakterystyczne tylko dla tego miejsca i niespotykane w innych regionach. Do tego najlepiej nadawały się różnego rodzaju wyroby ludowego rękodziela.

Taki sam proces, jak w Tatrach, zachodził także w Karkonoszach. Oto bowiem kiedy w 1847 r. Wincenty Pol odwiedził Cieplice, tak pisał w swoich listach: „szczególniej zaś jest to już niejako obowiązkiem podróżnego, gdy na powyższe góry wstępuje (Karkonosze – przyp. aut.),

kupić sobie długi kij alpejski, który u góry zakrzywiony kończy się potworną twarzą Rybecała", a także „nabyliśmy Rybecała ustruganego z drzewa, który miał uczciwą kapotę, brodę poważną i czapkę rogatą”.

Rozwój przemysłu pamiątkarskiego na obszarach górskich nie zawsze opierał się dosłownie na miejscowej tradycji zdobnictwa i rzemiosła. To, co było autentyczne, coraz częściej wypierane było przez masową wytwórczość wykonywaną pod gusta odbiorców. Prawdziwych twórców ludowych ubywało, a umiejętność wykonywania niektórych zawodów, związanych także ze sztuką, zaczęła zanikać.

Zauważono to bardzo szybko w wielu rejonach Europy, także w Tatrach. Aby proces ten zatrzymać, powstałe w 1873 r. w Zakopanem Towarzystwo Tatrzańskie, założyło w 1876 r., Cesarsko-Królewską Szkołę Fachową dla Przemysłu Drzewnego (C.K. Szkoła Zawodowa Przemysłu Drzewnego), która przetrwała do dzisiaj i jest znana jako tzw. Szkoła Kenara (Zespół Szkół Plastycznych im. Antoniego Kenara).

Kiedy powstawała ta szkoła urodził się Cirillo dell' Antonio, najwybitniejszy twórca i pedagog podobnej szkoły, którą utworzono nieco później w Cieplicach u podnóża Karkonoszy.

Tu od 1880 r. rozpoczęło działalność Riesengebirgs=Verein (Towarzystwo Karkonoskie), którego Przewodniczącym, od 1897 r., został Hugo Seydel, będący, od 1895 r., posłem do Landtagu. Towarzystwo działające na rzecz, m.in. rozwoju turystyki, a także zachowania tradycji lokalnych widziało potrzebę wspierania ginących zawodów, szczególnie obróbki drewna, rzeźby i snycerstwa, tak charakterystycznych dla obszarów górskich.

W roku objęcia funkcji Przewodniczącego RGV przez H. Seydela zmarł w Cieplicach bogaty szlachcic pochodzenia szkockiego (po matce) Adolf Adam von Bruce, który był

gorliwym zwolennikiem utworzenia szkoły snycerstwa w regionie karkonoskim. On to w swoim testamencie zapisał znaczne środki na ten cel. Pozwoliło to Przewodniczącemu RGV na podjęcie energicznych działań zmierzających do utworzenia szkoły obróbki drewna i snycerstwa. Hugo

Dr. Hugo Seydel. Medal wykonany w 1932 r. przez Cirilla dell' Antonio dla upamiętnienia śmierci Przewodniczącego RGV

Seydel, w swoich pamiętnikach, które ukończył w 1923 r., pisał o tym tak:

„Sądzę, że wolno mi bez zarozumiałości stwierdzić, że bez mojego zaangażowania ta zawodowa szkoła dla rzeźbiarzy w drewnie i stolarzy artystycznych nigdy by nie powstała. (...)

Podczas moich podróży do Górnej Bawarii, Tyrolu, Szwajcarii miałem sposobność poznać w tamtejszych górach kwitnącą sztukę rzeźby w drewnie, a także istniejące tam szkoły zawodowe w Brechtesgaden, Partenkirchen i Bozen (Bolzano).

W rozmowach z zaprzyjaźnionymi panami (radcą komercyjnym Hoffmannem, nadburmistrzem Richterem, bankierem Sattigiem) często zadawaliśmy sobie pytanie, czy nie udałoby się przenieść tej tak rozwiniętej w tamtych stronach sztuki rzeźby w drewnie również i w nasz region. Nie mieliśmy wątpliwości, że osiągnąć to można wyłącznie na drodze powołania u nas szkoły zawodowej, podobnej do tych, jakie istnieją w Bawarii. (...)

Jesienią 1895 r. wybrany zostałem posłem do Landtagu z okręgu wyborczego Jelenia Góra – Świerzawa. Postanowiłem sobie, że podejmę starania, by w Karkonoszach powstała państwowa zawodowa szkoła snycerska. (...)

Szkoły zawodowe w Prusach podlegają ministrowi handlu. Decydem w tym ministerstwie, odpowiedzialnym za takie szkoły, był wówczas tajny nadradca rządowy Simon, niezwykle sympatyczny pan.

Moja pierwsza rozmowa z tajnym radcą Simonem odbyła się 7 grudnia 1896 r. Uzasadniłem wówczas swoje życzenie utworzenia w Karkonoszach państwowej szkoły snycerskiej. Simon odpowiedział, że dotychczas nie ma w Prusach szkoły o takim profilu (...), że dobrze by było połączyć taką szkołę z istniejącą już instytucją, nauczyciel zaś mógłby być ewentualnie zatrudniony na koszt państwa, lub też pewne osoby mogłyby być kształcone poza naszym ośrodkiem; poradził mi, bym podjął kroki zmierzające właśnie w tym kierunku.

Tak też uczyniłem: nawiązałem kontakt – początkowo listowny, następnie osobisty – z fabrykantem Keilem, który miał w Jagniątkowie przemysłową tokarnię i prowadził handel rzeźbami z drewna. W lipcu 1897 r. zwiedziłem ten zakład. Moje wielokrotne rozmowy z Keilem wykazały, że ten z radością powitalby powstanie tego rodzaju szkoły przy jego fabryce, deklarując gotowość do poniesienia pewnych kosz-

tów. Jednak niezbędne byłoby powiększenie jego fabryki poprzez zakup odpowiedniej działki w Jagniątkowie, na co państwo winno mu pożyczyć 20.000 marek, a ponadto również na koszt państwa winien zostać wykształcony nauczyciel – jako odpowiedniego kandydata wskazał tokarza i snycerza Tannhausera z Piechowic. Całość nosiłaby następnie miano państwowej szkoły zawodowej.

20 kwietnia 1898 r. po raz kolejny rozmawiałem z tajnym radcą Simonem w Berlinie; zapewnił mnie, że popiera ten projekt i z chęcią wspomógł miasto lub powiat jeleniogórski przy jego realizacji; zapowiedział swój osobisty przyjazd do Jeleniej Góry w celu kontynuowania rozmów.

Narada ta miała miejsce 6 czerwca 1898 r. w Jeleniej Górze, w siedzibie Starostwa, poza mną wzięli w niej udział tajny radca Simon, starosta von Kühn, nadburmistrz Richter, dyrektor generalny szkoły realnej Nöggerath, radca komercyjny Hoffmann – wszyscy z Jeleniej Góry; asesor rządowy von March z Legnicy jako reprezentant prezydenta rządu. Jej wynikiem było ogólne poparcie dla powstania szkoły snycerskiej, której celem będzie stworzenie lub wspomoczenie lokalnego przemysłu chaluźniczego w Karkonoszach; Ministerstwo Handlu miało wyznaczyć odpowiedniego rzeczoznawcę, który zapoznać się miał osobiście z sytuacją w powiecie jeleniogórskim i opracować propozycje dotyczące utworzenia szkoły zawodowej.

*Adolf Adam von Bruce.
Zapisał swój majątek na
budowę Szkoły Snycerstwa.
Ze środków tych utworzono
Fundację von Bruce'a*

Rozmowy w Ministerstwie Handlu przeciągały się jedynie z tego powodu, że rząd zasadniczo uzależniał utworzenie szkoły zawodowej od tego, czy gmina na własny koszt da do dyspozycji odpowiedni budynek oraz wyposażenie. Sytuacja zmieniła się, gdy zmarły 1 sierpnia 1897 r. w Cieplicach radca rządowy von Bruce zapisał gminie w testamencie swój spory majątek, z tym wszakże warunkiem, że zostanie on wykorzystany do utworzenia i utrzymania szkoły snycerskiej, wzorowanej na takowej w Berchtesgaden. Kapitał był wystarczająco wysoki, by wypełnić rządowy warunek zapewnienia odpowiednich pomieszczeń szkolnych.

Zgodnie z wynikami narady z 6 czerw-

ca 1898 r. minister handlu powierzył dyrektorowi Niemieckiej Szkoły Zawodowej Tokarzy i Snycerzy w Lipsku, profesorowi Walde zadanie zbadania sytuacji w powiecie jeleniogórskim i stwierdzenia, w jakim zakresie snycerstwo w powiecie jeleniogórskim może stać się przemysłem chałupniczym i czy w związku z tym zasadne jest tworzenie tam zawodowej szkoły snycerskiej.

Nie wiem, kiedy zadanie to zlecone zostało profesorowi Walde, jednak podjął je dopiero w listopadzie 1898 r., a 8 i 11 listopada spotkał się ze mną i omówił całą sprawę. Jego sprawozdanie datowane jest na 22 listopada 1898 r.; podkreśla w nim, że w 25 miejscowościach Karkonoszy i Gór Izerskich snycerstwo i przemysł drzewny są silnie zakorzenione i zaleca, „w celu wspomoczenia pilności, twórczego zapału i gospodarności tutejszych mieszkańców oraz powstałej z ludowej tradycji i zakorzenienia tu drobnej wytwórczości utworzenie szkoły zawodowej”.

W wyniku uprzednich rozmów z tajnym radcą Simonem, w dniu 2 czerwca 1899 r. odbyła się narada z zarządem gminy w Cieplicach, w której udział wziął starosta von Küster oraz ja. Po tej naradzie tajny radca Simon zwrócił się do dyrektora Walde, by ten przesłał na moje ręce kosztorys utworzenia szkoły zawodowej.

6 czerwca 1899 r. przeprowadziłem w Cieplicach rozmowę z przewodniczącym gminy Rösselem, doktorem Jahnem – wykonawcą testamentu Bruce – oraz radcą handlowym Füllnerem. Ustaliliśmy zgodnie dalsze postępowanie (...).

Profesor Walde przesłał w październiku 1899 r. tajnemu radcy Simonowi bardzo szczegółowy raport wraz z kosztorysami i projektem budowlanym, który następnie 19 listopada 1899 r. trafił do mnie z uwagą, że uważa on te propozycje i projekt za bardzo rozsądne i zaleca ich wykonanie; koszty budowy i wyposażenia (bez maszyn i pomocy naukowych) obciążą gminę Cieplice, do bieżących kosztów utrzymania państwo dopłaci stałą kwotę w wysokości 1/2 lub 1/3 kosztów, jeżeli gmina Cieplice i inni zainteresowani – powiat, prowincja etc. – pokryją pozostałą ich część. (...)

Dodać chciałem, że autorem wspaniałego projektu budowlanego był architekt Theodor Hülssner z Lipska.

Narada z 23 listopada 1899 r. w Cieplicach z przewodniczącym gminy Rösselem i dr. Jahnem pokazała, że projekt znalazł uznanie, również propozycje profesora Walde; budowa miała powstać ze środków kapita-

*Friedrich hrabia von Schaffgotsch. Jeden z darczyńców
Szkoły Szyrystwa
w Cieplicach*

lowych pana Bruce na działce, która była jego własnością. Jednak pozostała część majątku w żadnej mierze nie wystarczałaby na pokrycie kosztów działalności szkoły, należało więc znaleźć inne źródła finansowania.

Podjąłem się wobec tego prowadzenia rozmów z dyrektorem kameralnym hrabstwa Schaffgotschów, dr. Collenbergiem z Sobieszowa, starostą von Küsterem i komisją prowincji.

23 listopada odwiedziłem dr. Collenberga, który obiecał wsparcie w wysokości 500 marek rocznie ze strony hrabiego Schaffgotscha. 25 listopada prowadziłem rozmowy ze starostą von Küster, który poradził mi, by gmina Cieplice jak najszybciej

złożyła odpowiedni wniosek w komisji powiatowej. Sformulowałem taki wniosek, a przewodniczący Rössel podpisał go niezwłocznie. W podobnym duchu 27 grudnia 1899 r. napisałem wniosek do komisji prowincji, podpisany i wysłany przez Rössela. W wyniku tych działań obiecano nam dotację w wysokości 500 marek od powiatu jeleniogórskiego i 1000 marek od Prowincji Śląskiej.

17 stycznia 1900 r. omówiłem z tajnym radcą Simonem dalszy sposób postępowania; poradził, by ze strony gminy Cieplice skierować na ręce ministra handlu dobrze umotywowaną prośbę o przyznanie stałej subwencji państwowej w wysokości 12 000 marek rocznie na utrzymanie zawodowej szkoły szycerskiej w Cieplicach. Prośbę taką zredagowałem, zarząd gminy Cieplice podpisał ją i wraz z moim kolegą Bänsch-Schmidtlem – drugim posłem okręgu Jelenia Góra – Świerzawa – wręczyliśmy ją 26 lutego 1900 r. ministrowi handlu, wyrażając nasze poparcie dla niej.

W marcu, kwietniu i maju 1900 r. wielokrotnie odwiedzałem Ministerstwo Handlu, by dowiedzieć się o losach naszej sprawy, informowano mnie, że sprawa została odesłana do rządu w Legnicy i dotychczas nie nadeszła żadna odpowiedź.

9 czerwca 1900 r. rozmawiałem na ten temat z tajnym radcą Simonem, który stwierdził, że przybywam akurat w odpowiednim czasie: mi-

nister handlu skierował sprawę do ministra finansów z wnioskiem o zgodę na umieszczenie w budżecie wydatków na przyszły rok jednorazowej sumy 12 000 marek dla powstającej w Cieplicach szkoły snycerskiej oraz kolejnych 12 000 rocznej subwencji (...). Zauważyłem, że na wprowadzenie jakiegoś wydatku do projektu budżetu jakiegokolwiek ministerstwa niezbędna jest zgoda Ministerstwa Finansów.

Z domu poselskiego skierowałem telefoniczne zapytanie, kiedy pan minister finansów von Miquel i dyrektor departamentu Lehnert mogliby mnie przyjąć. Rozmowy odbyły się 12 czerwca 1900 r. o godzinie 9. u Miquela i o godzinie 11. u Lehnerta. (...) Obie rozmowy zakończyły się (...) sukcesem.

13 czerwca poinformowałem o tych rozmowach tajnego radcę Simona, a kilka dni później otrzymałem od niego wiadomość, że 17 sierpnia odbędzie się narada z zarządem i przedstawicielami gminy w Cieplicach w celu poczynienia ostatecznych ustaleń. (...) w naradzie udział wzięli panowie Simon i Conze, radca rządowy Kreplin z Legnicy, starosta von Küster, przedstawiciel hrabiostwa Schaffgotsch, przewodniczący gminy Rössel i 9 przedstawicieli gminy. Rozmowy potoczyły się gładko, ich wynikiem było zobowiązanie się gminy do stworzenia szkoły o charakterze instytucji komunalnej i do utrzymywania jej, pod warunkiem, że państwo udzieli jednorazowej subwencji w wysokości 12 000 marek i stałej dotacji rocznej w wysokości 12 000 marek (...).

W budżecie państwowym na rok 1901 przedłożonym do zatwierdzenia Landtagowi znalazły się wspomniane sumy przeznaczone dla cieplickiej szkoły snycerskiej w kwocie jednorazowej subwencji w wysokości 12 000 marek i ciągłej dotacji rocznej w tej samej wysokości. (...)

Podczas rozmowy z tajnym radcą Simonem w połowie stycznia 1901 r., poświęconej tej sprawie, zgłosił on gotowość do rozpisania publicznego konkursu na stanowisko dyrektora w imieniu Ministerstwa Handlu, o ile odpowiedni wniosek wpłynie od gminy Cieplice. Opracowanie statutu szkoły Simon pozostawił mnie. Wniosek taki został uchwalony na posiedzeniu przedstawicieli gminy w dniu 16 lutego 1901 r. W pismach fachowych ukazały się ogłoszenia z informacją, by aplikacje przysłać na adres Ministerstwa Handlu i Rzemiosła. (...)

Zwróciłem się także o radę do profesora Walde z Lipska i zdecydowałem udać się tam osobiście, by poznać bliżej kierowaną przez Waldego Niemiecką Szkołę Zawodową Tokarzy i Snycerzy.

*Prof. Christian Hermann
Walde. Medal wykonany
w 1906 r. przez Cirilla dell'
Antonio dla upamiętnienia
śmierci pierwszego
dyrektora Szkoły*

23 marca 1901 r. zwiedziłem tę szkołę i odbyłem długą rozmowę z profesorem Walde, który z wahaniem poinformował mnie, że wprawdzie nie ubiegał się o stanowisko w szkole cieplickiej, jednak gdyby został na nie powołany – przyjąłby stanowisko dyrektora. (...)

Powiadomiłem panów Simona i Jessena o wynikach mojej rozmowy. (...)

16 kwietnia gmina przyjęła opracowany przeze mnie statut i wybrała mnie, przewodniczącego gminy Rössela oraz mistrza murarskiego Waltera z Cieplic do zarządu. Rozpocząć się miała również jak najszybciej budowa budynku szkolnego według projektu architekta Hülsnera.

Prace budowlane powierzono mistrzowi murarskiemu Walterowi. (...)

Simon poprosił mnie o skierowanie trzech wniosków do Ministerstwa Handlu, dotyczących przyjęcia statutu szkoły, mianowania trzech członków zarządu i opinii na temat osób ubiegających się o stanowisko dyrektora. Wnioski te przesłałem 2 maja 1901 r., spośród 36 kandydatów zaproponowałem wybór profesora Walde, natomiast na członków zarządu, mianowanych przez ministra: starostę von Küstera oraz radców komercyjnych Hoffmanna z Jeleniej Góry i Füllnera z Cieplic. (...)

14 września 1901 r. odbyło się bardzo ważne posiedzenie przedstawicieli gminy w Cieplicach, w którym poza przedstawicielami gminy udział wzięli tajny radca Simon, prezydent rządu w Legnicy Kreplin, starosta von Küster, radcy komercyjni Hoffmann i Füllner, dyrektor Nöggerath z Jeleniej Góry oraz ja. Na tym posiedzeniu omawiano sprawę wyboru dyrektora, warunki jego zatrudnienia oraz skład zarządu szkoły i jego uprawnienia. Na stanowisko dyrektora jednogłośnie wybrany został profesor Walde, ja zaś zostałem upoważniony do prowadzenia rozmów w imieniu gminy na temat warunków jego zatrudnienia, a umowę miałem przedłożyć zarządowi gminy do akceptacji. (...)

15 września 1901 r. poinformowałem profesora o jego nominacji na dyrektora szkoły, wręczając mu odpis protokołu z posiedzenia w dniu 14 września. (...)

Pod koniec grudnia 1901 r. Walde objął stanowisko dyrektora w Cieplicach. Ciągle jeszcze nie została zatwierdzona umowa o pracę. (...)

Były jeszcze wątpliwości, co do mianowania przez ministra handlu trzech członków zarządu szkoły.

Zaproponowałem ze swojej strony panów starostę von Küstera i radców handlowych Hoffmanna i Füllnera, jednak rząd w Legnicy wniósł zastrzeżenia, których usunięcie wymagało sporej ilości pisaniny i biegania. Decyzja ministerstwa zapadła wreszcie w kwietniu 1902 r. zgodnie z moją propozycją.

Pierwsze zwyczajne posiedzenie zarządu szkoły, na które zostałem zaproszony, odbyło się 27 czerwca 1902 r. w nowym budynku szkolnym. Podczas tego posiedzenia wybrany zostałem przewodniczącym, a przewodniczącą gminy Rössel – moim zastępcą. (...)

Na temat budowy budynku szkolnego wspomnieć chcę, że w 1901 r. położono dach, a prace wykończeniowe ukończono latem 1902 r. Wyposażenie wnętrza wymagało wielkiej pracy; budynek otrzymał oświetlenie gazowe, maszyny napędzane były energią elektryczną. (...)

W październiku 1902 r. ukończono wyposażanie szkoły, można było przyjąć pierwszych uczniów.

7 listopada 1902 r. miało miejsce uroczyste otwarcie Szkoły Snyckerskiej. Udział w tej pięknej uroczystości wzięli: tajny radca Simon z ramienia Ministerstwa Handlu, prezydent rządu baron von Scherr Thon, starosta, członkowie komisji powiatowej, dyrektor kameralny majątku hrabiostwa Schaffgotschów Mayntz oraz cała rzesza ważnych osobistości z Cieplic, Jeleniej Góry i powiatu jeleniogórskiego. Po ceremonii, podczas której głos zabrałem ja – w imieniu zarządu szkoły, oraz tajny radca Simon, profesor Walde – jako kierujący nauczaniem i przewodniczący rady gminy Rössel w imieniu gminy, odbyło się przyjęcie w galerii. Uroczystość przebiegała niezwykle harmonijnie, ze wszystkich stron spotkały mnie serdeczności i przyjazne słowa. (...)

15 września 1906 r. zmarł profesor Walde; sprawował on swój urząd nie szczędząc sił; śmierć spowodowało schorzenie mózgu. Jego następcą został rzeźbiarz Kieser, nauczyciel Szkoły Rzemiosła i Rzemiosła Artystycznego w Krefeld, który swój urząd objął 16 maja 1907 r. Kiese okazał się wspaniałym nabytkiem, szkoła zawdzięcza mu bardzo wiele; niestety 1 lipca 1912 r. został wybrany kierownikiem Szkoły Rzemiosła Artystycznego w Dessau. Na jego miejsce przeszedł zatrudniony w tej szkole rzeźbiarz Hüllweck, który wiernie zarządzał szkołą w najtrudniejszych czasach aż do 1 kwietnia 1922 r., kiedy to objął stanowisko dyrektora Zawodowej Szkoły Rzemieślniczej we Flensburgu.

Od 1 kwietnia 1922 r. nastąpiła istotna zmiana w zarządzaniu Szkołą Snycerską. Podczas wojny zarząd szkoły musiał pokonywać ogromne trudności, czasy te stały się także moim udziałem. Problemy urosły jeszcze po zakończeniu wojny, ich przyczyną była całkowita zmiana stosunków gospodarczych, postępująca drożyzna i związane z tym podwyżki pensji urzędniczych i plac. (...)

Zwróciłem się wówczas do naszego starosty, dr. von Bittnera, mądrego, energicznego, posiadającego zmysł handlowy człowieka, będącego członkiem zarządu szkoły i świetnie zorientowanego w sytuacji; poprosiłem go, by szkołę przejął powiat jeleniogórski. Starosta skłonny był przystać na tę propozycję. Pominę dalsze kroki – efektem narad i negocjacji było, że od 1 kwietnia 1922 r. powiat jeleniogórski przejął zarządzanie szkołą oraz finansowanie kosztów jej działalności. Z tą chwilą zarząd szkoły zakończył swoją działalność. (...)

Cirillo dell'Antonio. Najwybitniejsza postać w dziejach Szkoły Snycerstwa. Dyrektor w latach 1922-1940

Dyrektorem szkoły został 1 kwietnia 1922 r. prof. dell'Antonio, pierwszorzędnny artysta, zatrudniony w naszej szkole od kwietnia 1904 r. jako nauczyciel snycerstwa postaci i rzeźbiarz.

Po przejściu szkoły przez powiat istnieje ciało doradcze przy zarządzie szkoły, jednak o całkowicie innych zadaniach, niż uprzedni zarząd szkoły. Zostałem mianowany członkiem owej rady przez prezydenta rządu, wyrażając na to zgodę. (...)"

Cirillo dell'Antonio był znakomitym rzeźbiarzem i nauczycielem. Potrafił wpoić u uczniów indywidualizm i doskonałą umiejętność posługiwania się dłutem. Weześniej dużo pisał na temat rzeźby i snycerstwa. Projektował i wykonywał przy udziale swoich wychowanków wiele wystrojów kościołów i obiektów użyteczności publicznej na Śląsku i poza jego granicami. Zaraz po I wojnie światowej poświęcił się głębokiej katolickiej pobożności. Stworzył, m.in. śląski typ szopek Bożonarodzeniowych (jedną z nich, w 1922 r. wykonał do kościoła katolickiego w Cieplicach).

Przeprowadził szkołę przez trudne lata wielkiego kryzysu

w Niemczech, w czym pomogło mu członkostwo, od 1924 r., w Zarządzie Śląskiego Związku Chalupników. Udało mu się pozyskać wiele zleceń dla szkoły, która opanowała w ten sposób część rynku pamiątkarskiego w Niemczech i Czechach. Ta działalność przysporzyła mu wielu wrogów.

Uczniowie Szkoły Snycerstwa podczas zajęć w klasie, fot. z 1936 r.

W Hitlerze i jego partii widział nadzieję dla szkoły. Uważał bowiem, że NSDAP i jej wódz stwarzają nowe możliwości dla funkcjonowania szkoły. Spodziewał się też pomocy materialnej, m.in. przy zakupie nowych maszyn do warsztatów szkolnych. W tym celu zmienił wystrój sal lekcyjnych zgodnie z „duchem czasu”. W tym myśleniu nieco się przeliczył.

W 1935 r. uczniowie szkoły pod opieką nauczycieli (C. dell'Antonio i E. Rülke), rozpoczęli ozdabianie płaskorzeźbami przedstawiającymi epizody z dziejów Jeleniej Góry sali rajców miejskiego ratusza. Do 1944 r. wykonano 13 przedstawień, które istnieją do dzisiaj.

Ciężkie czasy dla szkoły przyszły wraz z wybuchem II wojny światowej. Część nauczycieli i starszych uczniów zasilila szeregi Wehrmachtu. Cirillo dell'Antonio, na zlecenie hrabiego Schaffgotscha, na przełomie 1939/1940 r. wykonał tablicę epitafijną do kaplicy pałacowej (alegoria kawalerzysty) na pamiątkę poległego w Polsce, 22 września 1939 r., młodego Fritza Schaffgotscha.

Cirillo dell'Antonio przeszedł na emeryturę 15 marca 1940 r. Zastąpił go Kurt Aschauer. Szkoła funkcjonowała, ale w ograniczonym zakresie z uwagi na wojnę, a jej poziom gwałtownie się obniżył. Ostatnim dyrektorem niemieckiej Szkoły Snycerstwa w Cieplicach był w 1944 r. Ernst Rülke (1896-1964).

Szkoła została opuszczona w 1945 r. Pozostały w niej: całe wyposażenie, maszyny w warsztatach szkolnych, pomoce naukowe, liczne projekty, szkice, a także prace wykonane przez nauczycieli i uczniów.

W lutym 1946 r. przejęły ją władze polskie.

- dell'Antonio C., Die Holzschnitzschule in Bad Warmbrunn, „Schlesische Monatshefte“, t. 1, 1924, s. 119
- dell'Antonio C., Die Holzschnitzschule in Bad Warmbrunn von Bruce Stiftung, b.m.w., 1927
- Firszt S., Legniczanin Hugo Seydel wybitnym jeleniogórzaninem, „Biuletyn Jeleniogórski“, Nr 6, 2008, s. 3-5
- Firszt S., Hugo Seydel legnicki miłośnik Karkonoszy, „Szkice Legnickie“, t. 32, 2011, s. 163-172
- Grochowska E.B., Działalność medalierska Cirilla dell'Antonio [w:] W kręgu sztuki śląskiej, Wrocław 1983, s. 105
- Grochowska E.B., Kontakty szkoły snycerskiej w Cieplicach Śląskich z Poznaniem na początku XX wieku, „Biuletyn Historii Sztuki“, t. 53, 1991, s. 249
- Grochowska-Sachs E.B., Szkoła Snycerstwa w Cieplicach Śląskich Zdroju – Zarys pewnej legendy [w:] Wspaniały krajobraz. Artyści i kolonie artystyczne w Karkonoszach w XX wieku, Berlin – Jelenia Góra 1999, s. 223-237
- Grundmann G., Holzschnitzschule Warmbrunn v. Bruce'sche Stiftung [w:] Berichte über die Schuljahre 1902-1908, b.r.
- Hüllweck F., Arbeiten zum Gedächtnis gefallener Krieger, Warmbrunn 1915
- Hüllweck F., Lehrwerkstätten Holzschnitzschule Warmbrunn, Kunstgewerbliche Fachschule von Bruce – Stiftung [w:] Bericht über die Jahre 1914-1918, Warmbrunn 1919
- Iwanek M., Szkolnictwo zawodowe [w:] Jelenia Góra, Zarys rozwoju miasta, Wrocław 1989, s. 407-417
- Ptaszyński J., Fritz Hrabia Schaffgotsch poległ we wrześniu 1939 roku w Polsce, „Skarbiec Ducha Gór“, Nr 4, 2000, s. 18-20
- Rumińska E., Rzeźba wizytówką szkoły, „Rocznik Jeleniogórski“, t. 3, 1965, s. 89-98
- Skoczylas-Stadnik B., Die Liebfrauenkirche in Liegnitz, Legnica 1995, s. 18-20
- Seydel H., Szkoła Snycerska w Cieplicach [w:] Wspomnienia Dr. H. C. Seydela, Jelenia Góra 2008, s. 69-78
- Szczodrak A., Cirylo dell'Antonio (1876-1971) – rzeźbiarz, medalier w zbiorach Muzeum Okręgowego w Jeleniej Górze, „Skarbiec Ducha Gór“, Nr 2, 2001, s. 11-12
- Taf-Pryll S., Plaskorzeźby dell'Antonia w legnickim kościele, „Skarbiec Ducha Gór“, Nr 1, 2008, s. 16
- Volland W., Professor Cirillo dell'Antono (27 Oktober 1876 – 7 Juni 1971), „Schlesien“, t. 16, 1971, s. 188
- Wiklik C., Jeleniogórzanie. Kolorowe chwile, Jelenia Góra 2009, s. 28

Kalendarium Szkoły Snycerstwa 1902-1945

- 7 sierpnia 1897 – umiera w Cieplicach szkocki szlachcic Adolf Adam von Bruce, który zapisał znaczne sumy na założenie szkoły snycerstwa (dr Jahm był wykonawcą testamentu)
- 1898 – rozmowy H. Seydela z lokalnymi decydentami i tajnymi radcą Simonem z Ministerstwa Handlu na temat utworzenia szkoły snycerstwa
- 1898 – badania prof. Walde na temat tradycji przemysłu drzewnego i snycerstwa w Karkonoszach i Górach Izerskich
- 1898 – dzięki funduszom od patronów (państwo pruskie – 12.000 marek, Prowincja Śląska – 1.000, hrabia Schaffgotsch i powiat Jelenia Góra – 500 marek) możliwość utworzenia szkoły w regionie karkonoskim
- 1899 – zarząd gminy Cieplice rozważa możliwość utworzenia szkoły na swoim terenie
- 1901 – decyzja o budowie szkoły w Cieplicach ze środków zapisanych przez von Bruce, Statut opracował Hugo Seydel
- 1901 – konkurs na stanowisko dyrektora szkoły (36 kandydatów)
- 1901-1902 – budowa szkoły (architekt Theodor Hülsner z Lipska, budowniczy mistrz murarski Walter)
- 7 listopada 1902 – otwarcie budynku szkoły
- 1902-1906 – Christian Hermann Walde dyrektorem szkoły
- czerwiec 1902 – Zarząd Szkoły: Przewodniczący H. Seydel, starosta Küster, radcy handlowi Hoffmann i Füllner
- od 1904 – zatrudniony Cirillo dell'Antonio, jako kierownik działu rzeźbiarskiego
- 15 września 1906 – umiera prof. Ch.H. Walde
- 1905/1906 – zlecenie wykonania ambony w Kościele Najświętszej Marii Panny w Legnicy
- 1907 – zlecenie wykonania ambony i ołtarza do ewangelickiego kościoła św. Łazarza w Poznaniu
- 1907-1912 – rzeźbiarz Kieser dyrektorem szkoły
- 1909 – zlecenie wykonania drogowskazów do Parku Füllnera
- 1910 – zlecenie wykonania ołtarza do kościoła Pamięci Cesarza Fryderyka (dzisiaj św. Jacka) w Legnicy
- 1912-1922 – Fritz Hüllweck dyrektorem szkoły
- 1912 – zlecenie wykonania rzeźb 12 apostołów do złotej sali ratusza w Poznaniu
- 1913 – zlecenie wykonania ołtarza dla kościoła w Polanicy Zdroju
- 1913-1914 – zlecenie wykonania: dwóch tablic pamiątkowych i figury postaci grawera Fryderyka Siebenhara, dla Riesengebirgsverein Museum (Muzeum Towarzystwa Karkonoskiego) w Jeleniej Górze
- 1914-1918 – szkoła zajęła się sztuką sepulkralną (projekty cmentarzy wojskowych, pomników, nagrobków i krzyży związanych z I wojną światową)
- 1920 – Cirillo dell'Antonio rzeźbi popiersie Hugo Seydela z okazji jego 80-tych urodzin (popiersie znajduje się dziś w Muzeum Karkonoskim w Jeleniej Górze)
- 1921-1922 – zlecenie wykonania szopki Bożonarodzeniowej do kościoła katolickiego w Cieplicach, ozdobnej balustrady w ratuszu w Jeleniej Górze, drogowskazów turystycznych dla Karpacza i Szklarskiej Poręby
- 1922 – Cirillo dell'Antonio zostaje dyrektorem szkoły
- 1924 – Cirillo dell'Antonio członkiem Zarządu Śląskiego Związku Chalupników, zlecenia na wykonanie pamiątek regionalnych
- lata 20-te XX w. – ciężkie czasy materialne dla szkoły, istnienie placówki pod znakiem zapytania
- od 1935 – uczniowie pod kierunkiem Cirilla dell'Antonio wykonywali wystroje sali rajców w ratuszu w Jeleniej Górze (13 płaskorzeźb)
- lata 30-te i 40-te XX w. – okres nazizmu, szkoła wykonuje prace o tematyce politycznej, symbole III Rzeszy i popiersia jej przywódców
- 1939-1940 – Cirillo dell'Antonio wykonuje tablicę poświęconą Fritzowi Schaffgotschowi, poległemu w Polsce 22 września 1939 r. (alegoria kawalerzysty)
- 15 marca 1940 – Cirillo dell'Antonio przechodzi na emeryturę
- 1940-1944 – Kurt Aschauer dyrektorem szkoły, upadek wysokiego poziomu artystycznego
- 1944 – Ernst Rülke (1896-1964) dyrektorem szkoły

Kalendarium Szkoły polskiej od 1945 r. (kontynuacja i zmiany)

- 20 lutego 1946 – objęcie budynku szkoły przez Edmunda Srokę i Ignacego Zeznańskiego
27 września 1946 – na bazie niemieckiej Szkoły Snycerstwa otwarto Państwową Szkołę Przemysłu Drzewnego, Gimnazjum Stolarско-Rzeźbiarskie, Edmund Sroka dyrektorem szkoły
1948/1949 – Franciszek Hrad dyrektorem szkoły
1949 – otworzono Liceum I i II stopnia
1949/1950 – Stanisław Stolarczyk dyrektorem szkoły
1950 – szkołę przejęło Ministerstwo Przemysłu Drobnoego i Rzemiosła, utworzono Technikum Przemysłu Drzewnego, a nieco później Zasadniczą Szkołę Drzewną, Jan Stankiewicz dyrektorem szkoły
1951/1952 – Tadeusz Sumik dyrektorem szkoły
1953-1954 – Aleksander Maczkowski dyrektorem szkoły
1954-1955 – Aleksander Kolek dyrektorem szkoły
1955 – przywrócono zajęcia w dziale rzeźbiarsko-snyckim
1955-1957 – Stefan Tamawski dyrektorem szkoły
1957 – szkołę przejmuje Ministerstwo Oświaty, funkcjonuje Zasadnicza Szkoła Zawodowa
1957-1960 – Michał Serafin dyrektorem szkoły
1960-1976 – Zbigniew Walewski dyrektorem szkoły
1965 – Zasadnicza Szkoła nr 5 w Cieplicach (działy: rzeźbiarsko-snycki, stolarstwo, tkacki i tapicerski)
1965/1966 – zmiana nazwy na Szkołę Rzemiosł Artystycznych
lata 60-te XX w. – ukierunkowanie szkoły na intarsję, rzeźbę plenerową, meble regionalne i meble śląskie, pamiątkarstwo, wyroby użytkowe, tkaniny dekoracyjne – gobeliny i kobierce
1968 – wybudowanie warsztatów szkoleniowo-produkcyjnych o pow. 3.000 m² – 380 stan. rob. Równocześnie wyposażono obiekt w nowe maszyny i urządzenia
1969 – powstaje nowy kierunek kształcenia – zdobnik kryształów i formowacz szkła
1971 – utworzenie Technikum Przemysłu Meblowego
1975 – powstaje Zespół Szkół Rzemiosł Artystycznych, w skład którego wchodzi: Szkoła Rzemiosł Artystycznych, Technikum Przemysłu Meblowego, Szklarskiego. Tkackiego dla Pracujących
1976-1997 – Władysław Kuc dyrektorem Szkoły
1978 – podpisanie umów patronackich z resortami: Przemysłu Drzewnego, Przemysłu Szklarskiego i Przemysłu Włókienniczego. Szkoła kształci absolwentów dla zakładów pracy w regionie południowo-zachodnim. W zamian otrzymuje nowe maszyny i urządzenia od przemysłu (głównie importowane)
1979 – wybudowano stadion szkolny wraz z boiskami sportowymi do koszykówki i piłki siatkowej. Urządzono park szkolny
1979 – utworzono Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych
1992 – powstaje nowy kierunek kształcenia – konserwator mebli i wnętrz oraz Średnie Studium Zawodowe (3-letnie)
1993 – wyróżnienie Szkoły nagrodą przez Sejm III RP za osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze
1993 – rozbudowa internatu na 140 miejsc oraz budowa biologicznej oczyszczalni ścieków
1994 – podłączenie 8 budynków szkolnych do magistrali ciepłowniczej
1995 – nadanie szkole imienia Stanisława Wyspiańskiego oraz organizacja I zjazdu absolwentów lat 1946-1995
1995 – Liceum Plastyczne uzyskało własny budynek
1996 – utworzono Liceum Ogólnokształcące
1997-2007 – Tadeusz Kowaleczko dyrektorem szkoły
2000 – w Zespole Szkół utworzono Gimnazjum
2002 – na bazie Liceum Zawodowego utworzono Liceum Profilowane
2007-2010 – Małgorzata Kasztelan dyrektorem szkoły
2010 – Bogdan Helik dyrektorem szkoły
W tych latach nauczycielami byli znani artyści i plastycy, m.in.: Władysław Czystecki, Józef Giełniak, Tadeusz Kaczmarek, Teresa Kepowicz, Teresa Klink, Beata Kornicka-Konecka, Emil Wawro, Alicja Jachim, Maciej Lerher, Marek Likszet, Zbigniew Martin, Bolesław Rzemczycki, Lidia Sokół-Trybalska, Jan Superson, Ewa Moskaluk, Władysław Sierka, Marian Szymanik, Wojciech Zawadzki, Maria Kazmierczak-Pobulak, Alicja Niewiadomska, Izabela Hofak, Irena Todorowska – renowacja mebli. Szkołę ukończyło ponad 14.000 absolwentów w różnych zawodach i specjalnościach.

Adolf Adam von Bruce

Urodził się 21 marca 1835 r.; był synem Augusta Herzoga, pruskiego wyższego urzędnika i Matyldy Bruce, córki szkockiego arystokraty; w 1872 r. przyjął nazwisko von Bruce i otrzymał herb po swoim dziadku Adamie von Bruce; podróżował po Bawarii, Tyrolu i Szwajcarii, gdzie zapoznał się ze sztuką artystycznej obróbki drewna; w testamencie zapisał znaczną kwotę na budowę szkoły snycerstwa; zmarł 7 sierpnia 1897 r. w Cieplicach

Dr. Hugo Seydel

Urodził się 12 listopada 1840 r. w Legnicy; z wykształcenia był prawnikiem; pracował w sądach w Bolesławcu i Jeleniej Górze; od 1885 r. był członkiem jeleniogórskiej grupy Riesengebirgs-Verein (Towarzystwa Karkonoskiego); od 1888 r. członkiem Zarządu, a od 21 czerwca 1897 r. Przewodniczącym (do roku 1922); był inicjatorem utworzenia (1888 r.) oraz budowy (1912-1914) gmachu Muzeum RGV; był też inicjatorem utworzenia i budowy Szkoły Snycerstwa w Cieplicach; zmarł 3 października 1932 r. w Jeleniej Górze

Hrabia Fryderyk Gotard Maria Franciszek de Salezy Karol Leopold Ludwik von Schaffgotsch

Urodził się 18 lutego 1883 r. w Cieplicach; pan fideikomisu Chojnik; wolny pan stanowy; tyt. Dziedziczny Ochmistrz Ziemi w Księstwie Śląskim, Dziedziczny Wyższy Sędzia Dworski w Księstwie Świdnicko-Jaworskim, Baliw Honoru i Wielkiego Krzyża Zakonu Maltańskiego; w lutym 1945 r. wyjechał z Ciepliec; utracił cały majątek na mocy polskich dekretów z lat 1945-1946; zmarł 26 maja 1947 r. w Ellingen

Eugen Füllner

Urodził się w 1853 r. we Wrocławiu; syn Heinricha (w 1854 r. założył w Malinniku Warsztaty Remontowe Maszyn Papierniczych, w 1864 r. zbudował pierwszą maszynę papierniczą, zmarł w 1889 r.); na przełomie XIX i XX w. zbudował nad Wrzosówką Fabrykę Maszyn Papierniczych; w latach 1898-1901 wspierał Hugo Seydela przy tworzeniu Szkoły Snycerstwa; w 1900 r. został tajnym radcą handlowym; w latach 1905-1906 zbudował osiedle dla robotników zwane Kolonią Füllnera i założył park (dziś Park Norweski); w 1913 r. uhonorowany doktoratem honoris causa Politechniki Wrocławskiej i tytułem honorowego obywatela Wrocławia; otrzymał tytuł tajnego radcy dworu i odznaczony orderem Czerwonego Orła; podróżował po Norwegii; w 1920 r. sprzedał swoje zakłady wrocławskiej firmie; zmarł w 1925 r. w Cieplicach

Heinrich Rösel

Urodził się 22 czerwca 1847 r. w Cieplicach; uczył się w Görlitz; przez długie lata pełnił funkcję Przewodniczącego Gminy Cieplice; za jego czasów zbudowano wodociągi, założono oświetlenie gazowe, a później elektryczne; waleń przyczynił się do utworzenia Szkoły Snycerstwa w Cieplicach; zmarł 17 lutego 1916 r.

Prof. Christian Herman Walde

Urodził się w 1855 r.; do 1901 r. był dyrektorem Niemieckiej Szkoły Zawodowej Tokarzy i Snycerzy w Lipsku; w 1898 r., na zlecenie Ministerstwa Handlu, przeprowadził badania w Karkonoszach i Górach Izerskich na temat lokalnych tradycji przemysłu drzewnego i snycerstwa; w 1901 r. wygrał konkurs na stanowisko dyrektora Szkoły Zawodowej Snycerstwa Fundacji Bruce'a w Cieplicach (praktycznie objął je w 1902 r.); zmarł 3 października 1906 r. w Cieplicach

Cirillo dell'Antonio

Urodził się w 1876 r. w Moenie we Włoszech (południowy Tyrol); uznawany za najlepszego rzeźbiarza regionu jeleniogórskiego; w 1904 r. rozpoczął pracę w Szkole Snycerstwa w Cieplicach; w 1922 r. został dyrektorem szkoły; pod jego kierunkiem wykształcili się setki wysokiej klasy rzemieślników zajmujących się rzeźbą i snycerstwem; on sam wykonał, a pod jego kierunkiem powstało wiele wystrojów kościołów i reprezentacyjnych sal w budynkach administracyjnych; w 1940 r. przeszedł na emeryturę; w 1945 r. powrócił do rodzinnej Moeny, gdzie założył „Scule d'Arte”; w 1953 r. wyjechał do Trewiru, gdzie zmarł w 1971 r.

000000
2214

MUZEUM PRZYRODNICZE
W JELENIEJ GÓRZE

